

PHÂN TÍCH HÌNH ẢNH NĂM LÁ NGÓN TRONG TÁC PHẨM VỢ CHỒNG A PHỦ

1. Dàn ý phân tích hình tượng năm lá ngón

a. Mở bài:

- Giới thiệu tác giả, tác phẩm, chi tiết "lá ngón".

b. Thân bài:

- Ý nghĩa:

+ Là một vị thuốc cực độc, một loài cây dân gian đặc trưng cho vùng miền núi phía Bắc.

+ Là hình tượng đặc biệt giúp bộc lộ những bước ngoặt cuộc đời của nhân vật chính.

- Hình ảnh lá ngón xuất hiện lần thứ nhất:

+ Khi Mị bị ép trở thành con dâu gán nợ, để trả mối nợ truyền kiếp của cha mẹ, Mị muốn tự giải thoát khỏi những bi kịch mà bản thân đang phải gánh chịu => Tự hái cho mình một nắm lá ngón, dự định quay về gặp cha mẹ lần cuối rồi quyên sinh.

+ Chi tiết này cho thấy sự phản kháng mạnh mẽ trong tâm hồn Mị.

+ Bản thân Mị tìm đến lá ngón ở đây lại là một biểu hiện rất rõ ràng và mạnh mẽ của lòng khao khát tự do, khao khát hạnh phúc và cuộc sống tươi đẹp.

+ Sau cùng Mị vẫn từ bỏ việc tự giải thoát "Mị ném nắm lá ngón xuống đất" và quay trở lại nhà thống lý Pá Tra, đó lại là một bản lĩnh của Mị, vì lòng hiếu thảo, thương cha già, Mị lại không đành lòng chết.

+ Mị chọn một cách "chết" khác, ấy là sống âm thầm lặng lẽ chịu đựng tất cả những đắng cay tủi nhục.

- Lần thứ hai hình ảnh lá ngón xuất hiện:

+ "Ở lâu trong cái khổ, Mị cũng quen khổ rồi. Bây giờ Mị tưởng mình cũng là con trâu, mình cũng là con ngựa. Con ngựa chỉ biết ăn cỏ, biết đi làm mà thôi", bản thân cô cũng không còn tưởng đến việc ăn lá ngón để chết đi cho đỡ khổ nữa.

+ Mị đã quen với cái khổ, Mị không còn muốn phản kháng, hay có sức lực để phản kháng.

+ Hình ảnh nắm lá ngón dường như đã phai mờ trong tâm trí Mị, bởi lẽ cô cũng chẳng còn tha thiết gì nữa, đồng nghĩa với việc niềm khao khát tự do, khao khát niềm vui sống đã dần tàn lụi trong tâm hồn Mị, như một nắm tro lạnh lẽo.

- Lần thứ ba:

+ Trong đêm tình mùa xuân ấy, tiếng sáo gọi bạn tha thiết, đã khơi dậy trong lòng cô biết bao nhiêu những kỷ niệm tươi đẹp.

+ Một nỗi đau khác trong lòng Mị bị cạy mở ra, cũng là nỗi đớn đau nhất cuộc đời mà Mị phải gánh chịu, Mị bị ép gả cho A Sử hai người sống với nhau mà không hề có một chút tình yêu. Ý định quyên sinh đã chết từ lâu nay lại bùng lên trong lòng Mị.

+ Tâm hồn ham sống, ham hạnh phúc của Mị đã dần thức tỉnh, Mị đã lại cảm thấy đớn đau, lại muốn tự giải thoát cuộc đời mình bằng một cách nào đó.

c. Kết bài:

- Cảm nghĩ chung.

2. Suy nghĩ về hình ảnh nắm lá ngón của Tô Hoài

Trong nền văn học hiện thực Việt Nam giai đoạn trước và sau cách mạng thực sự đã xuất hiện rất nhiều những ngòi bút tài năng làm rực sáng cả nền văn học của dân tộc. Các tác phẩm gắn liền với một thời đại đau thương, khốn khổ của dân tộc, đặc biệt là nhấn mạnh vào sự bất hạnh, cùng cực của những người nông dân, trí thức nghèo khổ đương thời với vòng xoáy bi kịch cuộc đời tàn khốc. Có thể kể đến những tác phẩm nổi tiếng như Chí Phèo, Đời thừa của Nam Cao, Tắt đèn của Ngô Tất Tố, hay Vợ Nhặt của Kim Lân,... Đến với Tô Hoài, một tác giả tài năng với gia tài sáng tác đồ sộ trên nhiều thể loại, với những đối tượng độc giả khác nhau, ông cũng góp vào nền văn chương Việt Nam một số những tác phẩm phản ánh hiện thực đất nước những năm còn kháng chiến, tiêu biểu nhất ấy là tác phẩm Vợ chồng A Phủ. Một tác phẩm đã nêu lên rất số phận bất hạnh của những con người thấp cổ bé họng ở vùng núi phía Bắc, đặc biệt là thân phận đốn đau của người phụ nữ dưới ách áp bức của cả thần quyền và cường quyền. Trong đó xoay quanh cuộc đời đầy bi kịch của nhân vật Mị, nắm lá ngón đã ba lần xuất hiện trong cuộc đời cô, với những ý nghĩa đánh dấu từng bước ngoặt của cuộc đời người phụ nữ này tựa như một "nhãn tự" đặc biệt cho tác phẩm.

Cũng như nhãn tự trong một bài thơ, chi tiết nghệ thuật có vị trí nghệ thuật vô cùng quan trọng đối với tác phẩm văn xuôi, nó có thể thu tóm linh hồn của tác phẩm. Và dù thời gian trôi qua, tác giả không còn nữa thì khi nhắc đến chi tiết nghệ thuật liền nhớ lại nội dung tác phẩm. Điều đó kể như không bỏ công người nằm xuống. Truyện ngắn "Vợ chồng A Phủ" được sáng tác khi Tô Hoài tham gia kháng chiến, căn cứ hoạt động ở miền cao Tây Bắc. Câu chuyện là cuộc đời tủi nhục của Mị và A Phủ – hai mảnh đời có số phận bất hạnh gần như nhau, đại diện cho những kiếp đời làm than dưới ách thống trị tàn ác của bọn thực dân phong kiến. Họ gặp nhau, tự giải thoát và tìm đến Cách mạng như một lẽ hiển nhiên, biểu trưng cho con đường tìm đến Cách mạng, tìm đến giải phóng và tự do của đồng bào miền cao Tây Bắc.

Nắm lá ngón là hình ảnh đã xuất hiện lặp đi lặp lại ba lần trong tác phẩm, mỗi lần mang một ý nghĩa khác nhau, nhưng đều là ẩn ý của tác giả đã nêu bật được khía cạnh tâm trạng và tính cách của Mị. Mở đầu câu chuyện, ta không thể quên một cô gái với hình ảnh: "Ai ở xa về... có một cô gái. Lúc nào cũng vậy... mặt buồn rười rượi" thật là một hình ảnh u ám, đáng nhẽ con gái nhà giàu phải được hưởng một cuộc sống sung sướng, nhưng đây Mị tưởng như một thứ vật vô tri vô giác, tâm hồn nghèo nàn và héo úa đến thương tâm. Mị vốn dĩ là một cô gái xinh đẹp, tài hoa lại chăm chỉ hiền lành, nhưng những phẩm chất đáng quý ấy đã bị xã hội đương thời vùi dập, như một ngọn lửa đang bùng cháy, lại bị đè nén dưới những điều khổ cực, đau đớn cả thể xác và linh hồn. Mị còn cảm thấy chính mình không bằng "con trâu con ngựa" con trâu con ngựa còn được nhai cỏ ung dung, đây Mị không có một phút ngơi nghỉ, lại bị A Sử hành hạ, không có tình cảm, cuộc sống trôi qua là những bất hạnh, chán trường lặp đi lặp lại, một lối thoát không có hồi kết, không có điểm đến tương như lặp đi lặp lại.

Nhưng ai có biết, cô gái đó đã từng ra sao, hình ảnh "nắm lá ngón" đầu tiên, xuất hiện sau khi Mị bị A Sử bắt về "cúng trình ma" trở thành con dâu gạt nợ nhà giàu. Cuộc sống quá khổ cực tù túng với một tâm hồn yêu tự do, khát khao được hạnh phúc, nên Mị đã túng quần quá, cầm nắm lá ngón hái trong rừng mà chạy về thưa với cha. Nhưng đâu thể được, cha Mị nói: "Mày về lạy chào tao để mày đi chết đấy à? Mày chết nhưng nợ tao vẫn còn... tao thì ốm yếu quá rồi. Không được, con ơi" tuy một lòng thương con, nhưng không còn cách nào khác, vì món nợ truyền kiếp với nhà giàu. Vậy là Mị phải từ bỏ thôi, "nắm lá ngón" xuất hiện đầu tiên là hình ảnh đại diện cho một lối thoát đầy tăm tối, đây tuy là lối thoát ngắn và dễ dàng nhất, nhưng lại là một lối thoát trốn bỏ hiện tại một cách nghiệt ngã. Nhưng mặc khác,

lại khẳng định một tâm hồn cao đẹp của Mị, một trái tim dũng cảm, không muốn mình phải sống như con trâu con ngựa, sống mà như chết. Đây là một sự phản kháng quyết liệt nhưng đầy tuyệt vọng của Mị. Nó - lá ngón cũng chính là hiện thân đầy chân thực cho sự áp bức, bóc lột, man rợ của chế độ phong kiến hà khắc, đày đọa con người lương thiện đến tột cùng. Rồi Mị chỉ bưng mặt khóc “Mị ném nắm lá ngón xuống đất, nắm lá ngón Mị đã tìm hái trong rừng. Mị vẫn giấu trong áo. Thế là Mị không đành lòng chết” vậy đấy, số kiếp con người đã định đoạt, Mị chấp nhận về làm con dâu gạt nợ, chấp nhận cuộc sống – sống không bằng chết của mình. Một cô gái đã rất can đảm tìm đến nắm lá ngón, nhưng lại can đảm hơn để sống với sự khổ cực của mình, rút cuộc vẫn là một trái tim nhân hậu, hiếu thảo, và bản lĩnh. Thương thay cho Mị, ta càng hiểu thấu một trái tim nhân đạo của Tô Hoài. Và “Mị đành trở lại nhà thống lí”.

Mị tìm đến lá ngón là tìm đến cái chết như một sự tự cứu và phản kháng. Ta bắt gặp trong văn học những cảnh ngộ bi thương tương tự: Thuý Kiều trong “Đoạn trường tân thanh” đã tự vẫn, dù không thành, để bảo quản chữ “tiết”, không chấp nhận như nhục tẩm thân, không thể tiếp tục tồn tại với xã hội bản thù; Chí Phèo, có lẽ vì là bậc nam nhân nên cái chết của Chí diễn ra có phần chủ động và tác động lớn. Vì anh tự tay đâm chết bá Kiến - tượng trưng cho việc kết thúc cuộc đời dưới đáy xã hội mục ruỗng và tự tay kết liễu đời mình - như thể làm con người đúng nghĩa, dù cái “bắt đầu” đó cũng là dấu chấm hết của anh. Cùng thuộc mô típ nhân vật mang số phận bi đát, những con người đáng quý trọng nhưng “sinh bất phùng thời”, Mị là hình ảnh của đồng bào miền cao Tây Bắc sống kiếp nô cầm trong xã hội của bọn thực dân phong kiến, cũng như đồng bào miền xuôi hay khắp mọi miền đất nước khi ánh sáng cách mạng chưa kịp soi sáng. Mị cũng có sự tự tôn của mình, nhưng để bảo vệ sự tự tôn ấy, cô đã chọn lá ngón. Và có lẽ, đó là lẽ đương nhiên đối với một cô gái đơn độc có tâm hồn quá sáng trong nhưng vị thế lại quá nhỏ nhoi, nhất là khi ánh sáng cách mạng chưa thể gọi đến Hồng Ngài xa xăm.

Khi cảm thấy bản thân mình không đủ khả năng để thoát khỏi xiềng xích, đọa đày nhà thống lí, Mị chọn ăn lá ngón để tự kết liễu cuộc đời mình. Hành động đó thể hiện sự phản kháng mãnh liệt của ý thức, là biểu hiện cho khát khao tự do, hạnh phúc cháy bỏng trong con người Mị. Dẫu vậy ý muốn của bản thân lại không chiến thắng được những ràng buộc với bản phận, chữ hiếu, cái đạo làm con nên Mị đành “ném nắm lá ngón xuống đất”. Vì lòng hiếu thảo với cha, Mị chấp nhận trở về tiếp tục sống những tháng ngày khổ đau, đọa đày như kiếp con ở tòi tớ nhà thống lí.

Tình mùa xuân năm Mị sống ở nhà thống lí pá tra khác hẳn so với những đêm tình mùa xuân trước đây. Mị hồi tưởng lại quá khứ, Mị gặm nhấm lại nỗi đau dai dẳng khôn nguôi, những giai điệu cũ, bài hát cũ vang lên, vang vọng trong hồi ức tâm trí Mị như tiếng đàn da dết, day dứt và đau đớn. Mị nhận ra mình còn trẻ, và Mị muốn đi chơi. Mị uống rượu, cứ uống “ực từng bát” Mị càng say thì càng tỉnh, Mị nhớ lại mình ngày xưa biết bao, Mị thương chính số phận của mình bây giờ, Mị đau trong cảnh “sống không ra người” này của mình lắm lắm. Vậy là nắm lá ngón lại xuất hiện lần thứ ba, Mị nghĩ, nếu có nắm lá ngón trong tay, Mị sẽ ăn cho chết ngay, chứ không buồn nhớ lại nữa. Vậy là càng nghĩ càng buồn, càng buồn càng khổ.

Như vậy hình ảnh nắm lá ngón trở đi trở lại ba lần trong tác phẩm với những tầng ý nghĩa khác nhau không chỉ bộc lộ những bước ngoặt quan trọng trong cuộc đời của Mị mà còn mang một ý nghĩa biểu tượng sâu sắc khi ngầm nói về cái sự độc hại của nền phong kiến thần quyền cường quyền đang thống trị vùng núi Tây Bắc. Mà ở đây những con người như Mị đang phải hàng ngày chịu sự áp bức và những bi kịch không hồi kết, họ không thể nào tự thoát ra khỏi cái độc hại ghê gớm ấy, mà chỉ có thể bị động phản kháng bằng một nắm lá

ngón, thế nhưng cuối cùng quyền quyết định có được ăn nó hay không cũng không nằm trong bàn tay của họ. Càng nghĩ lại càng đau đớn xót xa.

3. Ý nghĩa biểu tượng nắm lá ngón trong Vợ chồng A Phủ

Hình ảnh “lá ngón” xuất hiện ba lần trong tác phẩm và chỉ gắn liền với nhân vật Mị - người con gái miền cao lương thiện, xinh đẹp, tài hoa nhưng cuộc đời nhiều bất hạnh. Mị xuất hiện với hình ảnh mở đầu u ám: “Ai ở xa về...có một cô con gái. Lúc nào cũng vậy,... mặt buồn rười rượi”. Đó cũng chính là phong cách của Tô Hoài: Đi thẳng vào vấn đề, nêu ngay nhân vật. Sự xuất hiện ử dột báo hiệu một thực tại không tươi sáng. Sự hiện diện song song giữa “cô gái - tàu ngựa - tảng đá” cho thấy sự ngang tầm giữa các chủ thể: “người và súc vật, súc vật và vô tri”. Hay đó cũng chính là ngụ ý của tác giả muốn nói đến cái xã hội đương thời. Cái thực tại xám xịt này là hệ lụy của chế độ thực dân phong kiến thối tha, là kết cục bi thương của con người lạnh tính. Mị - một cô gái miền cao đang tràn bung sức trẻ - ngay trong đêm tình hội xuân nồng nàn thì cuộc đời màu hồng chấm dứt. Cô bị trói gô như súc nô, bắt về nhà thống lí Pá Tra “cúng trình ma” như một món hàng. Người ta làm gì cuộc đời cô, thực sự lúc đó cô không biết, mãi cho đến lúc A Sử đứng trước mặt bố cô tuyên bố đã cúng trình ma, thôi thì cô đã là người nhà thống lí mất rồi! Một cú đánh ngã tự do, một cái roi thật sự thẳng. Mị đi từ cuộc đời đẹp như trong tranh xuống hố sâu của địa ngục - nơi mà kẻ khác sống bằng âm thanh của tiếng than và hít thở hơi mùi máu, mà mỗi bước đi là một nỗi tủi nhục đến tột cùng. Mị sống không bằng chết, sống như một xác người trong kiếp cầm súc và rồi “có áp bức có đấu tranh”.

Cô tìm về cha già, tay cầm nắm lá ngón. “Lá ngón” xuất hiện lần đầu tiên như một lối thoát đen. Đây là lối thoát ngắn và hữu hiệu nhất. Nhưng lại là lối thoát cho những ai muốn chấm dứt hiện tại nghiệt ngã chứ không phải lối thoát cho người muốn sang trang mới. Rõ ràng, đây là sự phản kháng quyết liệt nhưng vô vọng - một hình thức phản kháng bị động. Và sự xuất hiện của “lá ngón” lúc này mang tầm ý nghĩa tố cáo cao độ: Sự dã man của xã hội ép buộc con người lương thiện đi tìm cái chết. Nó - lá ngón, cũng là hiện thân cho nỗi thống khổ của nhân dân, cho những tích tụ đắng cay, đầy đau đớn và uất hận. Cô ném phịch xuống đất nắm lá ngón mình tự tìm hái trong rừng như một sự chuẩn bị sẵn sàng trước đó, ném trong nước mắt. Tự mình tìm đến lá ngón - độc dược của rừng xanh - đã là sự can đảm của người con gái. Nhưng ném đi độc dược để tiếp tục sống khổ lại càng can đảm hơn. Đối với Mị, thà chết đi hơn sống nhục, nhưng rồi lại thà sống nhục còn hơn bất hiếu. Chính chữ hiếu là bản lĩnh cao đẹp nơi người con gái trẻ. Đọc cũng chính là nguyên nhân cốt yếu cho sự can đảm bán mình chuộc cha của Vương Thúy Kiều trong “Đoạn trường tân thanh” của đại thi hào Nguyễn Du. Cả hai người con gái tài năng, sắc diện và nhân phẩm tuyệt vời, điều đó kết cục chung vì chế độ xấu xa mục rữa, những thiên hương vô phúc sinh nhầm thời, những cánh hoa trôi dạt trong bão dữ. “Lá ngón” như vậy, đã mang một tầng ý nghĩa nhân sinh tuy bản thân tượng trưng cho cái chết.

Lá ngón, giờ cũng chẳng còn theo tâm trí Mị nữa. Bởi “ở lâu trong cái khổ, Mị quen khổ rồi”. Ở người con gái ấy, chẳng còn ý thức muốn phản kháng, muốn đấu tranh, chẳng còn muốn chết nữa. Nhưng chính men say của rượu và men tình của cảnh đã khơi dậy trong Mị những cảm xúc, giác quan, hoài ức và khát vọng tưởng như đã mất. Mị như sống lại những đêm về trước, “Mị vẫn còn trẻ, Mị muốn đi chơi”. Nhưng sự tỉnh trong thực tại, nhìn vào thân phận mình, Mị lại đau đớn thay. “Nếu có nắm lá ngón trong tay, Mị sẽ ăn cho chết ngay, chứ không buồn nhớ lại nữa”. Khi khổ cực đắng cay nhất, khi muốn chết nhất, Mị đã tìm tới lá ngón. Nhưng ở đây, ngay cả trong khi sự sống đã tìm về, khát vọng sống đang nhen nhóm trong lòng, Mị vẫn cứ hướng về lá ngón - về cái chết. Lá ngón ở đây lại là biểu hiện cao nhất của sự sống, của khát vọng được sống cho nên “Người”, là chính mình, sống với tuổi thanh xuân và tình yêu của mình. Như vậy, lá ngón lại là hiện thân của sự sống, của sự giải thoát, sự

giải thoát cuối cùng. Như cách mà Thúy Kiều chọn tự kết liễu để giữ lại chữ “tiết” hay Chí Phèo tự kết liễu đời mình để nhất định không chịu quay lại kiếp sống tha hóa, bị đồng loại ruồng bỏ như trước nữa.

Đến lần thứ ba xuất hiện, suy nghĩ về việc ăn nắm lá ngón xuất hiện trở lại trong tâm trí Mị vào đêm tình mùa xuân. Nghe tiếng sáo “thiết tha bồi hồi”, “bay lơ lửng ngoài kia”, Mị nhắm thắm lời bài hát và nhận ra mình còn trẻ, mình cũng muốn đi chơi nhưng cái thực tại này chẳng cho Mị có cơ hội được đi chơi, được ra ngoài kia cảm nhận sức sống xuân mơn mớn khắp đất trời cảnh vật, hòa mình vào không khí xuân vui tươi, rộn ràng âm thanh. Nghĩ vậy, Mị lại một lần nữa muốn ăn lá ngón. Chi tiết lá ngón lúc này đã tô đậm bi kịch khổ đau cuộc đời Mị. Đồng thời chi tiết cũng ngầm khẳng định rằng ý thức về thân phận, về quyền sống, quyền tự do hạnh phúc vẫn chưa thực sự lụi tắt. Sức sống, niềm khát khao ấy vẫn đang âm ỉ trong trái tim, tâm hồn Mị mà chưa có cơ hội bùng lên giúp Mị vượt thoát thực tại.

Chỉ một chi tiết nhỏ nhưng nói được nhiều hơn nó. Nắm lá ngón là biểu tượng của sự cùng cực, tuyệt vọng của con người. Cũng nắm lá ngón ấy lại là hiện thân của khát vọng sống một cách mãnh liệt, sống chân thành và sống là chính mình. Nó vừa cao đẹp nhưng lại khổ đau, nó hướng tới sự lạc quan nhưng đành chọn cách bi quan như sự giải quyết cuối cùng. Qua đó là tiếng nói xót thương cho số phận, không chỉ người phụ nữ mà còn là con người còn đang phải chịu bất công, khổ đau của xã hội cũ; tiếng nói lên án và tố cáo mạnh mẽ. Nó trở thành tiếng còi cảnh báo cho sự cầu khẩn của đồng bào mong muốn tìm một cách giải thoát, khát khao tìm ra con đường tốt đẹp hơn. Đó chính là tiền đề để nhà văn khéo léo khẳng định con đường bền vững nhất là con đường tự khai phá và giải phóng chính mình, lựa chọn tốt đẹp nhất chính là biết tự đứng lên, để Cách mạng có thể dẫn bước. Những chi tiết dù là nhỏ nhất, dưới bàn tay người nghệ sĩ tài hoa, được điều khắc và miêu tả một cách tỉ mỉ, để từ đó làm nổi bật ý nghĩa tư tưởng câu chuyện.